

O ISORIE ENOLOGICĂ A LITERATURII ROMÂNE (Răzvan Voncu)

Sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea prezintă o decădere în privința cultivării viței de vie și a vinului, aceasta caracterizând epoca: „lumea românească a renunțat nu numai la pretenția de autonomie ci și la coordonate culturale cu vechime de secole, cum ar fi ampla cultură a vinului”, făcându-se puțin export căci în sudul Dunării „prohibiția era în floare”, cu observația că „cultura română pare că își abandonează rădăcinile latine...”

cronici

Ideea urmării traseului parcurs de literatură, în relație cu prezența vinului (a viței de vie) în viața comunității umane, a dezvoltării ei sociale, nu este câtuși de puțin excentrică, întrucât licoarea aceasta dăruită de zei, cum credeau anticii greci, e mereu prezentă în scrieri de tot felul, încă din cele mai vechi timpuri, și poate constitui un bun reper de apreciere a comportamentului indivizilor, după criterii morale și etice, religioase ș.a., vinul devenind „prin prezențele sale în literatură, un *martor* al istoriei” înseși, după cum se exprimă Răzvan Voncu într-un amplu demers analitic ce-și propune să identifice relațiile *estetice* ale scriitorilor cu „ansamblul de obiecte care alcătuiesc cultura vinului” – **O istorie literară a vinului în România** (Editura Curtea Veche, București, 2013). Intenția sa este precizată dintr-un bun început: „am ales să scriu o altfel de istorie a vinului în România. *O istorie literară*. Însă nu în sensul de istorie romanțată (...) ci o istorie a vinului așa cum l-a văzut literatura română (...) O istorie a reflectării, dar și a luării în posesie. A fidelității față de realitate, dar și a transformării vinului în ficțiune. A acceptării și a respingerii”. Așadar, felul cum este cultivată vița de vie, cum se valorifică produsul ei, vinul, cum este băut (la o adică) acesta, în epoci diferite, totul ilustrat în felurile scrieri existente, poate da seama, într-un fel aparte, ne încredințează autorul, de o anume subtilitate și rafinament existențial, privind evoluția societății însăși. „Vinul – continuă același – poate sta alături de vânătoare, taifas și cafea, într-un panteon al obiectelor și obiceiurilor tradiționale, pe care literatura le prelungește dincolo de epoca lor istorică propriu-zisă, în plină modernitate”. Având la bază un asemenea imbold, Răzvan Voncu o ia metodic, pornind-o de la legendele privind consumul de vin la daci, cu celebra dispoziție a lui Burebista de a stârpi vița de vie de pe teritoriul țării sale pentru a pune capăt bețiilor nesfârșite ale populației. Cum nu există documente palpabile în această privință, totul este receptat în regim de fabulație spectaculoasă. Primele texte însă, ce atestă producția vinului și utilizarea lui ca atare în Dacia, sunt cele creștine („texte create de autori născuți în această parte a vechi Dacii, vorbitori de latină”). În practica ecleziastă, vinul sacru se folosea/se folosește la euharistie, el simbolizând sângele Domnului. Răzvan Voncu se oprește asupra primului, celui mai vechi text aflat pe teritoriul românesc de azi, **Pătımirea martirilor Epictet și Astion**, text care conține referiri „indirecte dar certe” la vinul sacral al cultului creștin. E interesantă succinta și pertinenta analiză a textului, din această perspectivă, concluzionând că se folosește la *taina împărtășaniei* „vin românesc”. Așadar, prima ipostază a vinului într-un text scris este aceea „sacrală”. (De folos real cred că i-ar fi fost consultarea amplei sinteze a lui Mihail Diaconescu, **Istoria literaturii dacoromane** /1999/, în care ar fi putut afla și alte, mult mai multe, texte de interes pentru investigația domniei sale). Un pas mare se face apoi, până în Evul Mediu, care la noi este unul „lung”, cu texte ale scriitorilor *monastirești*, în limbile slavonă, greacă, latină și în care se află prezența unui „vin profan”. Avem fixată aici o privire de ansamblu asupra epocii, ușor

diferită de aceea a istoricilor teologi sau literați: „Vinul sacru – spune Răzvan Voncu – nu dispăre din raza de interes a scriitorului medieval. Numai că obiectivul scriitorului nu mai pătrunde acum în penumbra altarului, cum se făcuse în epoca patristică, spre a rafina rolul liturgic și mistic al lichidului sacru (...) Mănăstirile, focare de cultură și scriptorii esențiale pentru dezvoltarea acestei îndeletniciri, devin locuri în care vinul și literatura se întâlnesc armonios”. Sunt cercetate în acest sens cărți precum **Codicele voronețian**, **Viața și**

1821 și la 1848, podgoreni și negustorii de vin vor juca un rol de funte”.

Dacă până aici excursul istoric al lui Răzvan Voncu este mai degrabă unul... contemplativ, adică el observă prezența viei și vinului în diversele scrieri ale epocilor vechi, odată cu trecerea la epoca modernă, demersul primește o nouă consistență, de data aceasta analitică și este întru totul notabil modul în care se face urmărirea subiectelor în care prezența vinului (a produselor derivate din acesta dar și a băuturilor alcoolice în paralel) e *activă*,

petrecerea svinților, a lui Dosoftei, **Pravila ritorului Lucaci** (care „sanționează drastic alterarea deliberată de vinului de către vânzătorii”); se ajunge apoi la cronică lui Ureche (întrebându-se „de ce să-l fi exonerat Grigore Ureche pe Ștefan cel Mare de patima vinului, pe care folclorul i-o atribuie până azi?”), la **O samă de cuvente** a lui Ion Neculce. O atenție aparte este acordată epocii brâncovenești, cu lucrarea lui Radu Greceanu, **Începutura istoriei vieții luminatului și preacreștinului domn Țării Românești, Io Constandin Bâncoveanu Basarab-Voievod**, făcând observația că „la cumpăna dintre secolele XVII-lea și al XVIII-lea, cultura viticolă în Țara Românească trăia încă într-un orizont patriarhal”. O carte de tot interesul este cea datorată lui Dimitrie Cantemir, **Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea...**, o „carte de înțelepciune aseasonată cu puțin vin” și mai ales la **Descriptio Moldaviae** („Scriitorul scoate problematica vinului din cadrul îngust al comportamentului individualist: vinul este o bogăție, un produs economic și social și o interfață a Moldovei cu Europa, prin export”), cu ample referiri la scrierile lui Ion Neculce. În pandant, *textul* lui Neagoe Basarab recomandă *măsură* în toate cele ale vieții, discipolului său, deci și în privința degustării vinului.

Sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea prezintă o decădere în privința cultivării viței de vie și a vinului, aceasta caracterizând epoca: „lumea românească a renunțat nu numai la pretenția de autonomie ci și la coordonate culturale cu vechime de secole, cum ar fi ampla cultură a vinului”, făcându-se puțin export căci în sudul Dunării „prohibiția era în floare”, cu observația că „cultura română pare că își abandonează rădăcinile latine, originare din Mediterana de Vest și se lasă înglobată în ritmul oriental al Mediteranei de Est”, vinul devenind „un bun turnesol prin care trece spiritul românesc în perioada fanariotă, până la resurecția din epoca romantică, în care, deloc întâmplător, și la

putând a caracteriza și individualiza personalități, acțiuni și atitudini, opere literare în întregime, chiar perioade și curente sau grupări literare, astfel dublând oarecum (nu neaparat în notă pitorescă) demersul tradițional al comentariilor tipice de istoriografie literară practicate în lucrările... de specialitate.

Un prim pas este cel privitor la iluminismul românesc (iluminismul ardelean, cel de la Blaj și „iluminismul elitar”, afirmat „în jurul curților fanariote de la București și Iași”) și la Școala Ardeleană. În acest cadru demonstrația analitică asupra piesei **Occisio Gregorii...** (text anonim) și mai ales a **Țiganiadei** lui Ion Budai-Deleanu este de reținut: „Masa și băutura țiganilor sunt însoțite uneori, în parodia de epopee a scriitorului iluminist, de orații, întocmai ca la curțile domnești doar nota frustă făcând diferența”. Se citează apoi în extenso un „splendid imn al vinului”, ce apare, într-o formă modificată, și în **Trei viteji**, poem al aceluiași.

În Moldova, Gheorghe Asachi ilustrează „cel de al doilea val anacreontic (alături de Văcărești, Hrisoverghi, Dimachi), fiind un „reprezentant al cosmopolitismului” el „exhortează băuturile străine” și „condamnă” vinul de Cotnari care, zice Răzvan Voncu, „reprezintă în toată istoria literaturii române un *brand* național și un echivalent al neoașismului”. Nici la Ion Heliade Rădulescu nu află o prezență mai semnificativă a vinului, cum de altfel, nici Grigore Alexandrescu nu acordă o importanță mai mare vinului. În schimb, Dimitrie Bolintineanu se dovedește a fi „un mare poet al vinului” un „competent și... veșnic însetat”. Itinerarul pe care îl urmează în poezia acestuia, pe urmele vinului (consemnând „cultura potatorică a scriitorului”), este în totul remarcabilă.

Se impune să remarcăm discursul eseistic practicat de Răzvan Voncu, departe de orice morgă didactică, cu un stil atractiv, anecdotic foarte adesea, amintind cozerile pe teme de cultură literară, și

→ plonjările detectiviste în istorie, ale lui Șerban Cioculescu. În această *istorie* este introdus, cu bună dreptate, și Constantin Stamati a cărui fabulă **Mascuții în vie** se alcătuieste „pe tema destinului istoric al poporului român care este comparat cu vița de vie, care renaște mereu, indiferent de vicisitudini, în timp ce dușmanii săi sunt asemenea unor porci care pot doar distruge, dar nu pot anihila vitalitatea viei”. Generoasă cu vinul este și proza lui Vasile Alecsandri, mai mult decât poezia, iar în **Balta Albă** vorbește chiar de vinul de Bordeaux, istoriograful oferind precizarea ce privește întreaga epocă: „după Tratatul de la Adrianopol, apar și vinurile importate, care răspund atât cererii consumatorilor români dornici de a fi validați ca occidentalizați, cât și străinilor din care se alcătua nucleul incipient al burgheziei române”. În opera lui C. Negruzzi vinul este „o rămășiță a vechii societăți feudale”. Se discută și **Scrisorile** lui Ion Ghica însă cel care „face legătura între cele două lumi, cea veche, a literaturii bisericesti, a romanelor populare și a cârților de înțelepciune, și cea nouă, a literaturii de tip european, este Anton Pann alături de Nicolae Filimon în al cărui roman, **Ciocoi vechi și noi**, se întâlnește „rafinamentul bucătăriei europene, franceze și italiene în primul rând, cu complexitatea și savoarea bucătăriei românești”, vinul fiind animatorul principal al operelor literare ale acestora. Nu este trecut cu vederea nici Hasdeu („vinul kitsch în literatură”) și nici Al. Odobescu („marele om de gust”).

Începând cu **Junimea**, prezența vinului în literatura română dobândește o altă condiție. Legătura dintre membrii ei se stabilea, nu de puține ori, prin închinarea vinului de Cotnari. Așa, prietenia lui Creangă cu Eminescu – „nu doar relația directă și personală cu vinul îi unește pe Eminescu și Creangă, ci și felul similar în care se raportează la el (...) cei doi au o înțelegere binară a vinului: 1/ vinul profan, cel care produce plăcere și servește la kief, și 2/ vinul sacru, care însoțește viziuni și proiecții în trecutul neguros”. Sunt discutate din această perspectivă opere ca **Venere și Madonă**, **Cugetările sărmanului Dionis**, **Povestea magului călător în stele** („vinul intercesionează drumul în vis”), **La Quadrat**, **Umbra lui Dabija-Voievod**, dar și **Făt Frumos din lacrimă** etc. Este cel puțin surprinzătoare analiza operelor literare pornind de la mobilul prezenței vinului, care relaționează personaje și idei. Într-un asemenea cadru sunt comentate operele lui Creangă, a lui I.L. Caragiale („există o separație netă între restaurant și birt, pe de o parte, și berărie, pe de cealaltă”), a lui Ioan Slavici („aduce în ecuație vinul din Transilvania, cu care stabilește o relație de mare sobrietate”).

Faptul că simbolizii vor prefera alcooluri distilate este pus în relație cu epidemia Filoxerei care distruge în Europa și nu mai puțin în România, aproape toate soiurile de viță de vie („un moment de cumpănă în istoria culturii enologice la noi, la care literatura nu rămâne indiferentă). În aceeași manieră cioculesciană plonjează în istoria acestei *întâmplări*, cum făcuse și altădată cu explicitări de amănunt, picante, referitoare la alte fapte legate de cultura vinului și viței de vie (vezi *istoria* masticeii ș.a.). Pentru Macedonski „acest poet auster și neubitor de petrecere” vinul devine „echivalent chiar al crimei absolute”, cum se întâmplă în poemul **Neron**. Dimitrie Anghel, consumator de coniac („proprietățile halucinogene ale perfidului distilat din vin”), Ion Minulescu (consumator de vermuth), dar „adevăratul consumator de vin” este George Bacovia (vinul „o constantă a poeziei bacoviene, o

constantă a stării de spirit ce străbate versurile și un neobișnuit vehicul al lirismului”), în care se vorbește despre „vinul proletar.” În contrast, tradiționaliștii „se refugiază într-un trecut în bună parte inventat”, în care, precum la George Coșbuc, se bea și „se îmbată de frumusețea țărăncii române”, poetul fiind mai degrabă un *etnograf* al vinului și nu un băutor al acestuia. Al. Vlahuță, Barbu Ștefănescu Delavrancea, I. Al. Brătescu-Voinești are prezențe „notabile” ale vinului în povestirile sale dar pare să nu observe cum în țară „încet-încet dispare vinul și o întreagă tradiție viticolă”. La Emil Gârleanu, vinul se bea cu „un ritual al stabilității” sociale. În literatura sfârșitului de secol 19 și începutul secolului 20 „rachiul/distilatul” (tescovina) își face loc în literatură, mai ales în lumea satului, cu cârciuari evrei care vând produse „falsificate”. La Calistrat Hogaș, viziunea poporanistă condamnă băutura ca pe „o plagă socială”; în romanele lui Duiliu Zamfirescu vin beau „boierii” în timp ce rachiul este băut de țărani și parveniți.

În interbelic se schimbă „staturul geopolitic” al României și odată cu acesta le răpește baza de consum a șprițului; vinurile de import „se instalează temeinic pe piață”. Analiza literară este strâns legată de analiza sociologică, marșându-se pe diferențierea consumului la sate și în orașe. Mateiu Caragiale este reprezentatul tipic al *belle époque* în România, propunând „fantasma dandy-stă”, personajele sale (detaliate după apetitul băuturii) fiind figuri ce definesc „imaginea bahic” la 1900. La Ion Barbu „vinul, odată identificat în text, trebuie interpretat cu multă precauție” ajungând să apară la un moment dat ca „un produs algebric sau geometric”.

Cred că singulară în exegeza blagiană este hermeneutica propusă de Răzvan Voncu, subliniind faptul cum prin vin se „reinventează” miturile civilizației tradiționale și se exaltă fertilitatea pământului”. Modernistul Ion Pillat „nu iese din logica alcoolurilor simbolice, ușor stridentă și demonstrativă”. Nu este neglijat nici Vasile Voiculescu, nici B. Fundoianu pentru ca un popas temeinic să rezulte asupra operei argeziene, identificând „vinul euharistic” în poezia „mai profund și mai autentic religioasă”. În proză identifică vinul burghez și vinul snob în operele unor G. Ibrăileanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Anton Holban (în **O moarte care nu dovedește nimic**, „vinul însoțește violența erotică”) și G. Călinescu. În fine, Mihail Sadoveanu („întâlnim vinul cinegetic” și „vinul mitic”) este un „inegalabil aed al vinului”. Așa în **Țara de dincolo de neguri**, în **Valea Frumoasei**, în **Hanu Ancuței**, **Vremea Ducăi-vodă** etc. Pentru el, Moldova din vechime „este un mit, nu o realitate istorică”.

Perioada de după război, „comunistă”, consemnează o „prezență fără glorie” a vinului. România, e de părere Răzvan Voncu, „nu și-a mai păstrat renumele de «țară a vinului» decât în și din amintiri”. Ceea ce mi se pare o exagerare preconceptută. În 1961, Constantin Prisnea publica un masiv volum de reportaje intitulat **Țara vinurilor**, și descria pe larg marile podgorii din România care se dezvoltau și produceau vin de calitate. Poate n-ar fi stricat s-o consulte. Comentând prezența vinului în literatura acestor ani, constată „o poetică a pudibonderiei /.../ vinul este, practic, absent din literatura realist-socialistă”. Comentariile vizează poeziile Mariei Banuș („abstinența comunistă”) și cam atât, pentru a trece la generația șaizecistă când tinerii poeți „se întorc cu voluptate la o viziune a sentimentelor”, la poezia de cunoaștere

interbelică”. Mai înainte se poate vorbi de un vin erotic la N. Labiș, în creația unui Dimitrie Stelaru, cu o paranteză interesantă ce include generația albatrosistă („generația pierdută”), cu o resurrecție a baladescului la Radu Stanca, cu simptomele „evazionismului” la Ion Caraion, cu poezia „toamnelor” în care nu vinul ci via captează atenția lui A. E. Baconsky, cu vinul ca „simbol al lumii țărănești” la Alexandru Adrițoiu ș.a. Revenind la șaizeciști, desigur cap de listă este Nichita Stănescu: „asociat, în legendă, cu votca. Și, într-adevăr, în ultimii ani, relatările apropiaților îl leagă de băutura care, strecurată pe ușa din dos a schimburilor comerciale bilaterale cu URSS, a pus stăpânire, la începutul anilor ‘80, pe orizontul bahic al scriitorilor români (...) însă «primul Nichita» este un poet al vinului (...) în poezia sa vinul se insinuează cu sfială”. La Marin Sorescu e prezent „vinul sacru” în timp ce Leonid Dimov cultivă un „vin livresc”; Pentru Ștefan Aug. Doinaș vinul este „un obiect cu înalt conținut simbolic”. În proza lui Marin Preda, vinul este rar și de aceea solemn”, apare șprițul și berea toate acestea ca „semn al degradării accentuate a culturii potatorice”; Petru Dumitriu surprinde momentul apariției whisky-ului în interbelic; la Eugem Barbu recunoaște „procedul definirii identității morale și sociale a personajelor cu ajutorul elementului potatoric”; Fănuș Neagu este în adevăratul înțeles al cuvântului, „un prozator al vinului”, eroii beau „năpraznic” dar „cu-n soi de sacralitate, ca într-un ritual”; în prozele și în dramaturgia lui Ion Băieșu este surprinsă „degradarea treptată a civilizației vinului în România”. În fine, pentru generația optzeciștilor „vinul redevine un spectru”, ilustrând „transformările dramatice pe care le suferă cultura vinului în țara noastră. Așa, Mircea Nedelciu în **Zmeura de câmpie**, care pune în centrul imaginii viticole *aracul și damigeana*. Concluzia este că „vinul, cu noblețea-i caracteristică, se retrage în mizerii ani ‘80 în penumbră, lăsând avanscena unor băuturi mai potrivite cu imbecilizarea și abrutizarea generală”.

Ultimul capitol se dorește a fi o micromonografie a Podgoriei Drăgășani, cu evidenta reflectare a acesteia în literatură.

În ciuda faptului că Răzvan Voncu își declină intenția de a realiza altceva decât o istorie a evoluției literaturii române din perspectiva unei istorii a vinului, pe care aceasta o consemnează, ne aflăm totuși în fața unei tentative (reușite) de panoramare a întregului parcurs al fenomenului literar românesc, de la începuturi și până în actualitate, în ordine tematică. Dar, nu trebuie să fii foarte atent pentru a intui că această *istorie* e un *antrenament*, dcă vrei, de profunzime, pentru o veritabilă istorie a literaturii române, pe care o va construi, la momentul dat, poate într-un viitor nu prea îndepărtat.

Dimitrie Anghel, consumator de coniac („proprietățile halucinogene ale perfidului distilat din vin”), Ion Minulescu (consumator de vermuth), dar „adevăratul consumator de vin” este George Bacovia (vinul „o constantă a poeziei bacoviene, o constantă a stării de spirit ce străbate versurile și un neobișnuit vehicul al lirismului”), în care se vorbește despre „vinul proletar.”

Petruț Pârvescu

venea rar
ca sărbătorile
toamna târziu după ce strângeau recoltele
pe câmp
și cădea prima brumă în sat
caravana

cu roate frumoase de cauciuc negre
dintate
în râuri adânci pe margine
cu aeru' deasupra vâlvoi în bojogi argintii
faruri
și difuzoare mari rotunde în pâlnie adâncă
trecea încet
la pas pe uliță strigând în gura mare
să vadă și să audă bine tot satu' până
dincolo de vedea
la băgești

caravana

cum se dă filmu' la noi la păcala

oameni și femei bătrâni și copii
așteptam cu toții să apună soarele peste
hârsu'
eu frate-miu
gogu al lu' târlă mardeiașu'
călin ochiosu' mărioara lu' mălai
luciu găbrian aneta genă și ghiorghită
pupază
ne și făcusem planu'

fiecare
cu două ouă de găină mari
proaspete (care
să nu treacă cercu' lu' nea' mărîn găzaru' la
magazin)
rezolvam problema

a lu' mânăzatu'
(gâlbează) ăla mic mâncat de vărsat
nu avea niciun ou
le mâncaseră ai lui la prânz pe toate
și începuse neică să urle și să bocească
așa din senin
ca apucatu'

păcat
seara la școală
după ce au pornit cu greu
motoru' și s-au stins felinarele în clasă
filmu' a început să umble și să vorbească
singur pă părete
așa de frumos și colorat !..

Din vol., în pregătire, „Păcala
Făgețelului”

Magda Grigore

George D.Petiș dezvăluie în ultima
carte publicată (*Destine în impas*,
Fundatia Culturală Antares, 2014),
faptul că se află în impasul
confruntării dintre natura sa
contemplativă și aspectele
concrete/pragmatice/furtive ale vieții
care îl revendică. Reflecția asupra
existenței îl determină să opteze însă

spre meditare ca (în)spre starea de grație a
omenescului. Brațele chemătoare și
acaparatoare ale lucrurilor mărunte,
mișcătoare și înșelătoare, rămân (precum
cântecul magic al sirenelor, în urma lui Ulise),
la distanță de ideea și dorința autorului de a da
un sens spiritual propriului segment
temporal, hotărâre la care ne trimite și motto-
ul dat cărții: „Înfrânt nu ești atunci când
sângeri/ Nici ochii când în lacrimi ți-s/
Adevăratele înfrângeri/ Sunt renunțările la
vis!” (Radu Gyr).

Secvențele epice pentru care optează
autorul sunt diverse descrieri ale unor realități
concrete, el transferă în pagină cotidianul
recunoscut, cu oameni obișnuiți și cu
întâmplări care îi transformă sau care îi
amprentează ontologic - prilej cu care îi
expune reflecției cititorului. Din numeroasele
aspecte de viață firească, situații comune sau
problematică, unele la limita speranței, altele
la limita dezamăgirii, naratorul culisează
discret spre semnificația profundă a lucrurilor
și spre înțelesul ascuns al (supra)fețelor.
Adeziunea la valorile sufletești, în detrimentul
celor imediate/lumești/agresive, din registrul
palpabil al existenței, pare un ideal generat de
încrederea într-o axiologie umană asupra
căreia conștiința devenirii constituie un factor
determinant. Această credință apare fulgurent
și repetitiv în discursul și/sau în conduita
personajelor sale bune. Personajul
bun/benefic are diferite avataruri, mesajul
este însă același: încrederea în sentimentele
autentice și sacrificiale („Ce să fac ? Asta-s eu
și n-am ce face. Îl iubesc cu fiecare fibră din
mine, cu fiecare celulă...” - din *Ah, dragostea*);
în întrupările energetice ale
îngerilor pe pământ („Abia atunci, cei doi
sesizară că, lângă ei, stăteau cuminți ținându-
se de mână.și uitându-se cu sprâncenele
ridicate, când unul, când celălalt, cei doi
îngerăși, Rela și...Gabriel” - din *Regăsire*);
în sensurile pe care ființa interioară le caută și în
sentimentele de care este capabilă ființa
profundă („Simt încontinuu acea durere
îngrozitoare din frunte, iar în urechi îmi
răsună dureros chemarea unui copil, cu ochii
plini de lacrimi, chemat prematur la Bunul
Dumnezeu, spre a-i aduce la judecată, imensul
sac al păcatelor lumii” - din *La mormântul
tatălui meu*) sau în esențialul camuflat de
aspectele superficiale ale vieții („Tineți minte,

Destine în impas

omul se definește singur, de cum deschide
gura, iar vocabularul fiecăruia este cu atât mai
sărac cu cât citește mai puțin! (...) Nu veți
putea vorbi pe stradă în FORTRAN și nici nu
veți putea face o declarație de dragoste în
COBOL...” - din *Lecția de morală*). Șirul de
povestiri urmărește în plan îndepărtat o
asimilare ascendentă a valorilor general-
umane, concomitent cu anularea încătușării în
preocupările zilnice ale necesarului lumesc.
Câștigul scriiturii vine, astfel, dintr-o
(răs)tălmăcire insistentă a detaliului revelator
ascuns în oameni și întâmplări. Autorul își
plasează instanța analitică deasupra
panoramei faptelor neînsemnate, deasupra
timpului cantitativ, bergsonian, peste faptul
divers și consecința lui, și chiar dincolo de
confesiunile inserate, atunci când narează la
persoana I, încercând să identifice timpul
calitativ. Personajele reflectă ca o oglindă
realistă comunitatea în care predomină
amestecul axiologic, unde oamenii frumoși-
structural nu se văd sau se văd mult mai greu
decât oamenii terni, unde interferența
inseparabilă dintre sacru și profan
îngreunează ideea traiectoriei lipsite de
capcane și asperități morale, precum și ideea
de revendicare a autenticității trăirii. De la
Radu și Silvia, până la moș Tomiță și Dada
Ioana, de la Mircică sau Corina, până la
Marius Andronescu, profesorul de logică,
galeria personajelor încearcă transferul
destinelor în plan superior, o esențializare a
întâmplării de a trăi și o cuantificare
spiritualiza(n)tă a existenței. Un microcosmos
umanizat, în proces de armonizare cu
sensurile fundamentale și cu întreaga Creație
al cărei sens depășește rațiunile fizice,
frează în interiorul lumii narative a lui
George D. Petiș, aceasta fiind (și) soluția
salvatoare propusă tuturor destinului
individuale aflate în impas. Eroii puși în
situații delicate dovedesc însă dinamica lor
stereotipă, menită parcă în mod nefericit să-i
ducă la pierderea esențialului. Prozatorul
selectează atent contexte semnificative și
caută să identifice felul unic în care personajul
se eliberează din determinările lui materiale și
în care devine capabil să revendice sensul
adevărat al existenței și înțelesurile lui majore,
(inter)relaționarea socială intensă și o anume
libertate luminoasă a gândirii. George D. Petiș
pare conștient de faptul că sufletul omului
poate suporta oricând o mișcare înnoitoare, o
hermeneutică inspirată a traiului imediat,
chiar dacă metamorfoza aceasta nu este
proprie oricui și nu poate fi deplină.

O altă parte a povestirilor zugrăvește lumea
indecisă, dubitativă, incertă, și pe cei înscrisi
greșit în harta vieții. Eroii ezită sau se lasă
trăiți de contextele capricioase ale destinului
(ca rectorul Mihai Viziru, din *Picătura de*

eternitate), sunt deștep(ta)ți (ca Stănică
Atodiresei, din *Ce este logica*) sau aproape
ireali (ca Sânziana Dumitrescu, din *Îngerul*).
Deși optează în genere pentru o lume
contemporană și pentru un realism la zi,
George D. Petiș se întoarce și spre istoria
recentă, e adevărat, cu umor, ceea ce
motivează și salvează (am)plasarea subiectului
- de exemplu universul epic din povestirea *Doi
președinți*, populat cu eroi rurali care
gravitează în jurul C.A.P.-ului. Degringolada
valorică și ierarhia socială a epocii, în care
tovarășii accesau privilegiile de tot felul ale
regimului, sunt incriminate indirect și
abordate cu o ironie transparentă. Președintele
Axente de la C.A.P.-ul „Drumul
belșugului” și Președintele Procopie de la
C.A.P.-ul „Victoria Socialismului” sau foarte
cunoscuta tipologie a slugarnicului (gen
Gavrila Pivniceru) - amintesc de situația tristă
a satelor românești din perioada socialistă,
governate de o pleiadă ideologică speculativă,
rătăcită de adevăratele esențe. Există și
personaje de frontieră, care se ratează din
diverse pricini, și pe care autorul le zugrăvește
sugestiv (cum este Eliza, Elisabeta Prună, din
Javra mea dragă, a cărei viață sentimentală
se pierde la geamandura interesului).

Creator de atmosferă epică, George D. Petiș
observă, notează și strânge sărguincios
elemente de viață din medii comune,
urmărind cu meticulozitate psihologia
personajelor. El explorează lumea (din)spre
granița incertului, o societate de tranziție
sufletească, pe care o lasă să se descurce
în/după provocările istoriei individuale și/sau
colective. În segmentul narativ postbelic,
George D. Petiș rămâne tributar prozei clasice,
în care autorii (pre)stabilesc momentele epice
și trasază un drum linear personajelor, lăsând
prozei curgerea lină și de multe ori previzibilă.
Autorul nu se lasă ispitit de sinuozitățile
epicului postmodern, dorind o abordare
clasicistă a textului și optând pentru metodele
comode de punere în scenă a personajelor.
Instanța critică a epicii pare totuși dispusă să
intervină benefic, moralizator, în sensul
revizuirii conduitei personajelor, ori de câte
ori consideră necesar. George D. Petiș este
așadar un povestitor în formula consacrată, el
reconstituie un climat auctorial de relativitate
și deficit existențial, mai ales pentru
personajele insuficient maturizate, dominate
de limitele perspectivei. *Destine în impas* este
o lectură accesibilă, adresată cititorilor
preocupați de lumea care se află în continuă
formulare și re-formulare, cu personaje aflate
de cele mai multe ori la porțile propriilor
destine și cărora autorul se declară dispus,
tacit, să le ofere susținere în identificarea
soluțiilor necesare.

**Creator de
atmosferă
epică, George
D.Petiș
observă,
notează și
strânge
sărguincios
elemente de
viață din
medii
comune,
urmărind cu
meticulozitate
psihologia
personajelor.**

Glorioșii ani ai ratării

AMETISTE DE SEPTEMBRIE

VASILE
CEL BLÂND

Așa l-a botezat poeta Laura Caradima pe profesorul Vasile Ghițescu. Mereu cu ținuta pusă la punct, pomenitul nostru coleg venea agale la cenaclu, ne saluta pe toți și pe fiecare în parte. Asculta cu luare aminte ceea ce se citea, lua cuvântul și începea cu evidențierea reușitelor textului citit. Nereușitele erau subliniate cu blândețe și, adesea, pentru culoare și consolarea greșitorului, cu anecdote din lumea boemei și a vechilor cărturari. În acea vreme citeam cărți despre Bizanț, despre spiritualitatea acestui mare și trist imperiu. Bruscu mi-am dat seama că profunzimea spirituală a colegului nostru are filiație bizantină, că politețea și diplomația sa sunt adieri dinspre Cornul de Aur. Posesor al științei retoricii, Vasile Ghițescu te „obliga”, prin luările sale de cuvânt, să recunoști că primul gest de patriotism este cunoașterea limbii poporului tău și folosirea ei corectă. Prozatorul Marin Tudor, perfecționist din fire, nutrea în sine-a-i un profund respect față de profesorul Vasile Ghițescu. Uneori, Marin, ins dotat și cu un sănătos umor țărănesc, avea obiceiul, când îi eram oaspete, să-și continue scrisul, netulburat de mine – el meșterea la fraze, eu fumam, liniștit, beam cafea și citeam pasaje din vreo carte. Ei, bine, când te așteptai mai puțin, Marin întorcea iute capul și privea peste umăr, mimând teama. „Ce e, Marine?” întrebam. „Mi s-a părut că Vasile cel Blând se uită să vadă dacă scriu corect!” Râdeam amândoi, cu poftă. După o vreme, am aflat mai multe despre profesor, de la Papa Octav: anii de lucru la Revista *Argeș*, unde a plivit, în calitate de corector desăvârșit, mii și mii de pagini, în care s-au strecurat greșeli; peste altă vreme, am aflat că prozatorul Marin Ioniță l-a numit „doctor de cuvinte pocite!” Prezența profesorului și cuvântările sale în cenaclu au „divulgat” un intelectual rasat și deplin, căruia îi găseai cu ușurință loc în deceniul de aur al culturii române – anii 1930-1940. Că era așa, au demonstrat-o și polemicele cordiale, pe care le purta cu Mihail Ilovici, Ion N. Voiculescu, Constantin Miu Lerca și Mihai Ghițescu. Profesorul Ghițescu nu numai că, adesea, punea rânduială în cronologia unor întâmplări literare, când subiectele erau din deceniul pomenit, dar avea și o mare capacitate de a construi sinteze și punți ideatice între „interbelic” și problematica literaturii contemporane. Singurul care accepta cu greu exegezele profesorului Ghițescu era Ion N. Voiculescu, la rândul-i erudit, dar cu un spirit polemic exacerbat, adesea cu tușe corozive, fără de care nu putea trăi. Anii au trecut și am trăit două bucurii, legate de profesorul Ghițescu. Prima bucurie – ambiile avem câte un băiat – sunt de aceeași vârstă și poartă același nume, Alexandru. Viața a făcut ca fiii noștri să fie nu numai colegi de liceu (arte plastice), dar și buni prieteni. A doua bucurie – după 1990, prietenia mea cu Gheoghe Tomozei, sub conducerea căruia a lucrat profesorul Ghițescu, a fost mai strânsă și acesta mi-a relatat, după cum am mai spus și cu altă ocazie, mai multe amănunte despre avaturile sale în fruntea revistei *Argeș*. De fiecare dată, poetul ajungea într-un punct al amintirilor când mâhnirea îl cuprindea – „debarcarea” lui din fruntea revistei și plecarea din Argeș. „Acum, după ani, mi-a spus cu doi ani înainte de a se prăpădi, îmi dau seama că am greșit față de toată redacția, că mi se urcase la cap. Regret că am fost, adesea, nedrept cu fiecare în parte, dar cel mai mult regret că l-am nedreptățit chiar pe acela care trebuia prețuit cel mai mult, pe Vasile...”

Pe 1 septembrie 2015 am vorbit cu profesorul Ghițescu la telefon. La un moment dat, fiind sigur că l-a cunoscut îndeaproape pe profesorul Ovidiu Râureanu, întâlnit de mine, cândva, l-am întrebat despre acesta. Așa am aflat că dl. Râureanu, admirabil om și profesor (o vreme și la Institutul Pedagogic Pitești) s-a stins, bătrân, bolnav și singur.

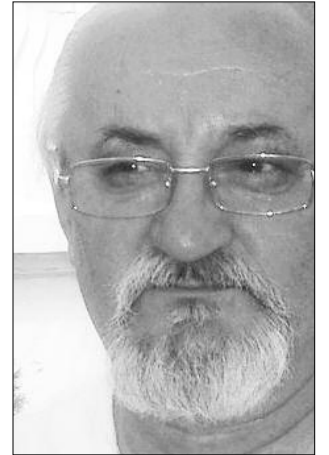
„POET
FĂRĂ NOROC”

Prin 1979, cred, Virgil Diaconu, grație unei prietene de-a lui, studentă la Institutul Pedagogic Pitești, a aflat de existența unui cenaclu de poezie SF (science fiction), în cadrul institutului. Mi-a propus să mergem, să vedem ce și cum e cu poezia fantastică! Am mers și, dacă nu greșesc, parcă a răspuns invitației lui și prietenul Marian Barbu. Așa l-am cunoscut pe Ovidiu Râureanu, de care m-am simțit atras nu atât pentru experimentul liric personal inedit, cât de faptul că profesorul era un povestitor spumant al vieții literare interbelice și postbelice. Era un adevărat magician, atrăgea tinerii în mrejele poveștilor, în plasele jocurilor de cuvinte și construcțiilor literare ad-hoc. Se apropia de 60 de ani, ne povestea cu ironie fină amănunte dintre cele mai diverse, din trecerea sa prin de mult apusa lume a „poetilor damnați.” Tânăr și spirit voluntar, dl. Râureanu nu a scăpat prilejul de a frecventa și „Sburătorul” lui Eugen Lovinescu. A scris în revista „Albastros”, a lui Geo Dumitrescu, cel care a deschis calea neo-modernismului în literatură, începând cu anul 1941. Îl însoțeam pe profesorul Râureanu la gară și până la sosirea trenului, la o cafea, în bufetul gării, rememora cu vervă întâmplări și anecdote în care eroii erau: Dimitrie Stelaru, Ilarie Voronca, Constant Tonegaru, Ion Larian Postolache, Sașa Pană, Virgil Ierunca, Vladimir Streinu, Geo Dumitrescu, Zaharia Stancu, Marin Preda, Petru Dumitriu, Nina Cassian. Bărbat frumos, culant și cozeur, în jurul profesorului roiau studente frumoase, nu neapărat aflate în dificultate școlară, îl sorbeau din priviri, pe mine ignorându-mă cu totul, mai să cred că sunt invizibil! Cam la un an de când l-am cunoscut, profesorul Râureanu a pofțit să se plimbe prin Pitești. A venit în dimineața unei zile de toamnă, în care nu avea ore, cu primul tren. L-am așteptat la gară și de acolo am pornit, agale, vorbind, spre Centru. De acolo a vrut să meargă în zona Târgului din Vale – acolo avusese o iubită și voia să-i mai vadă casa și ceea ce a rămas din vechiul cartier de meșteșugari și mici negustori. De acolo ne-am mutat în Sfânta Vineri, apoi în Crinului, Popa Șapcă și Viilor, unde, spunea, locuiau florărese frumoase, păzite de „gagii” geloși. În Piața Ceair am zăbovit la un birt cu stuf, mici și vin nou, abia înăsprit și înmiresmat. În mai bine de două ore mi-a povestit, melancolic, drama multor intelectuali români, în perioada stalinistă. Știam câte ceva din familie, de la Ion Cincă și Tedi Georgescu. Ovidiu Râureanu, în schimb, era o enciclopedie în materie de prigoana carcerală, trăise epoca din plin, scăpase ca prin urechile acului de închisoare – era văr primar cu Radu Gyr, poetul care, după cum se vede treaba, și azi tulbură istoria contemporană. „Sunt un poet fără noroc, dragul meu, a zis, și gazetar de conveniență. Acum sunt profesor al întâmplărilor mute mutate-n zâmbet și speranță. Nu știu ce se va alege de voi, sârmanilor, mă tem că nu numai gloria vă va fi refuzată, dar și viața normală vă va fi refuzată. Semnele vremii spun asta...”

Spre seară l-am condus la gară. A scos din geanta veche o carte: „Patmos și alte șase poeme”, de Ilarie Voronca, publicată la editura Vremea, în 1933. Mi-a dăruit-o și ne-am despărțit cu o glumă a profesorului: „Suntem doi poeți cu norocul amânat! Hai, că e mai bine, recunoaște!” Cartea, bine întreținută, am vândut-o prin 1984, pe o sumă frumușică, când eram șomer în comunism și strămtorat la pungă! Mi-au mai rămas în minte versurile: „La scară tropăie armăsarul pe care vom goni spre alte linii/ Până ce toate peisagiile vor rămâne în cântec/ Cum rămâne sângele pe o spadă.” De atunci nu l-am mai văzut pe profesor, dacă ar mai trăi, trebuie să fie trecut de 90 de ani...

ȚIGARA
DE DIMINEAȚĂ

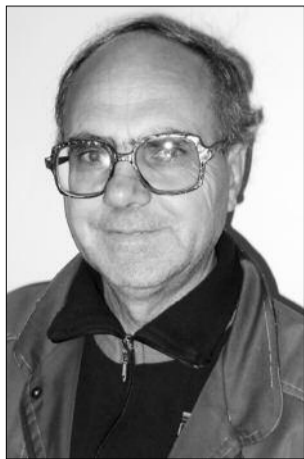
Se întâmplă că unor întâmplări din viața noastră nu le deslușim tâlcul decât mai târziu, peste ani, sau niciodată. Locuiesc, de peste 40 de ani, într-un cartier proletar, la etajul 3 al unui bloc sârman. La început, cartierul avea doar câteva blocuri, în coasta satului de pe Dealul Găveneii, demolat în mare parte. Vreme de 10 ani, dimineața, fix la ora 5, fumam o țigară, în balcon sau la o fereastră, ascultând cocoșii din gospodăriile vecinilor stingheri și freamătul lin al zilei celei noi, cu gândul dus la satul meu, de care lăuntric nu mă puteam despărți. Altfel spus, îmi imaginam că încep dimineața în satul meu, din ce în ce mai îndepărtat, o dată cu trecerea anilor. Cu timpul, cam în 4 ani, buldozerele comuniste au ras toate casele, dar eu am continuat ritualul dimineții – o țigară, rumoarea molcomă a dimineții, voiaj imaginar prin Bărbăteștii mei de baștină. Cam după 10 ani am uitat, s-a dus din mine amintirea ultimelor case. În anul 2005 am ieșit la pensie. Ca un făcut, la ora 5 mi-am reluat fumatul în balcon sau la fereastră, cu gândul la cei care încă mai plecau la serviciu, gând care, după mai multe dimineți a început să mă umple de nostalgie, să-mi arate că rostul meu pe pământ are alte tâlcuri. După o lună sau două, am observat că fix la ora cinci, în spațiul dintre blocuri apărea un om gârbovit, mereu îmbrăcat la fel, cu aceiași pași rari – acoperit cu o scrută cernită de atâta purtat, încălțat cu bocanci, cu capul acoperit de o pălărie ponosită. Se oprea lângă blocul vecin, aprindea o țigară, aidoma mie, și privea cerul dintre blocuri, pufăind rar. După care pleca spre strada apropiată și dispărea din vederea mea. Ca și mine, trecătorul necunoscut a trecut prin golul dintre blocuri, dimineața de dimineața, vreme de 10 ani, până în dimineața zilei de 3 septembrie a.c., când a apărut la ora 5, și-a aprins țigara, a tușit de mai multe ori, s-a prins cu mâinile de piept și s-a scurs pe pământ. Am luat o sticlă cu apă, am coborât din bloc și am mers la el, cât de repede mi-a fost cu putință – omul gâfâia și tușea cu mare greutate. Văzându-mă, a dat să se ridice. L-am ajutat să stea în fund, i-am pus sticla la gură. A băut câteva guri de apă, a oftat, s-a prins de mâna mea, de parcă ne-am fi cunoscut de mult și s-a ridicat. „Omule, i-am zis, te văd aici de vreo 10 ani, dimineața...” „Da, taică, așa e, vin de vreo 20 de ani, vin să mai privesc cerul din curtea casei mele. Acu’ e mai greu, că m-am obădat, am plecat pe 84 de ani.” A plecat, ridicând mâna, în semn de salut, cu mare greutate, mâine nu știu dacă Moșul mai vine, dacă diminețile noastre vor mai fi gemene...

Ovidiu
Râureanu ...
era o
enciclopedie
în materie de
prigoana
carcerală,
trăise epoca
din plin,
scăpase ca
prin urechile
acului de
închisoare –
era văr primar
cu Radu Gyr,
poetul care,
după cum se
vede treaba, și
azi tulbură
istoria
contem-
porană.

Vasile Ghițescu

Înscris fiind la Școala de caritate din Kadikoy, i s-a făcut milă de frățiorul său care „nu știa ce să facă în această lume întoarsă pe dos”, înfățișându-se mai tot timpul intimidat și buimăcit, a fost educat în spirit nemțesc și, implicit, occidental, s-a pricopsit cu râie, s-a deprins să fie disciplinat, exigent față de sine și alții...

cronici

Cartea străină

De la răsfăț la prigoană

Publicînd *Portrait of a Turkish Family*, în 1950, Irfan Orga (1908-1970) a devenit în scurt timp un scriitor memorialist notoriu și valoros, dovedind că este de neîntrecut în arta evocării nuanțate și răbdătoare, că-și poate ține totdeauna din scurt puzderia de amintiri dionisiace sau apolinice, de profunzime ori de suprafață, contractate sau relaxate, că are multe de spus despre viața sa când mai domoală, când mai abruptă, totdeauna asumată în intensitate, că nu se sfiște să le spună lucrurilor pe numele lor adevărat, fără a încerca să le mistifice cătuși de puțin, că-i suficient de dotat spre a se explora în adâncime pe sine și, mai ales, spre a depune mărturie vibrantă despre complexitatea lumii orientale în care a trăit ba mai bine, ba mai rău, nădăjduind să se afirme ca o ființă sobră, delicată, temeinică, suplă, nicicând înclinată să se aventureze într-o direcție revolută, nicicând dispusă să se facă vreodată de rușine în fața semenilor săi.

Născut la Istanbul către sfârșitul primului deceniu al secolului al XX-lea, autorul textului memorialistic *Portretul unei familii turcești* (tradus, cu probitatea cuvenită, din engleză în română de Marius-Adrian Hazaparu și publicat de *Polirom*, în 2014) a copilărit într-o ambianță idilică, sub aleasa ocrotire a părinților și a doicii, a fost răsfățat deseori de bunici, și-a petrecut multe ore în visare, „ascultând țipătul slab al pescărușilor”, s-a simțit „ca un mare om” atunci când bunica generoasă l-a luat la ea la hamam (baia publică), permițându-i să le vadă întâia oară pe femei „în toată goliciunea lor”, să ia parte la îndeplinirea unui ritual lustral, menit să înlăture spiritele rele, s-a arătat cât se poate de curajos în timpul circumciziei efectuate cu puțin mai înainte de a împlini șase ani, a petrecut ceasuri minunate în bogata și variata grădină a unchiului Ahmet de la Sariyer.

Odată cu izbucnirea primului război mondial, copilul sensibil, binecrescut în fericită atmosferă familială, și-a dat seama de „existența unei ciudățenii, a unei forțe străine plutind deasupra familiei” sale, de „adierea rece a insecurității”, și-a luat adio de la „un mod de viață care dispărea totdeauna din lumea asta”.

Ca elev al Școlii franceze, și-a făcut „mulți prieteni noi”, a fost pedepsit aspru pentru că îndrăznise s-o sărute pe Yasemin, s-a inițiat în tainele unei limbi atât de diferite de cea maternă prin sonoritate, limpezime, abundență lexicală, mod de frazare.

Întreprindându-și școala din pricina cataractelor evenimente belice, s-a trezit pradă unor senzații neliniștitoare, s-a despărțit cu durere de unchiul Ahmet ce urma să plece și mai apoi să se prăpădească pe frontul devastator. De îndată ce tatăl atât de bun și de protector îi fusese chemat la centrul de recrutare, a plâns sfâșietor. În absența sa, a asistat neputincios la certurile dintre mama grozav de economicoasă și bunica risipitoare, a dat ajutor la muncile din bucătărie, și-a văzut bunica măritată a doua oară cu un domn fabulos de bogat, bun cunoscător al artei, dar rece de tot față de copii, s-a bucurat mult în momentul ivirii pe lume (în 1915) a surioarei Muazzez, s-a înfiorat văzându-și casa părintească preschimbată de „spionii inamici” într-un rug înspăimântător, mama profund răvășită, întreaga stradă mistuită de flăcările infernale. După cumplitul incendiu, s-a

mutat cu ai săi în grandioasa, dar neprimitoare casă a bunicului vitreg, s-a simțit lăsat de izbeliște, a rămas șocat de fantomatica înfățișare a mamei grav bolnave, tare descumpănite.

Descoperind (după mutarea într-o casă închiriată) că „lumea este un loc nemilos”, și-a pierdut sentimentul siguranței și al stabilității, a avut prilejul să constate că „mama era o contradicție stranie, când moale ca o cârpă, când debordând de vitalitate”, o făptură dornică să se emancipeze, curajoasă, întreprinzătoare, seculară, s-a inițiat „în misterioasa activitate pur feminină a dădăciturii”, îngrijindu-se zilnic de frățiorul Mehmet și de surioara năzdrăvană, s-a văzut nevoit să suporte zile la rând „traiful laolaltă, înghesuit” (după întoarcerea buncii văduve acasă).

La aflarea sordidei vești că-i murise tatăl într-un mod defel eroic, mai mult decât umilitor, s-a întristat din cale afară, și-a văzut mama căzută într-o stare letargică, bunica asurzită, fratele cutremurat, sora nemaipomenit de agitată, a ridicat de câteva ori derizoria pensie acordată de autoritățile ingrate văduvei și orfanilor, a ajuns victima temporară a unui pedofil dezmațat, s-a minunat de istețimea buncii „în afacerea cu negustorul evreu”, a fost cuprins de penibilul sentiment al abandonului năprasnic atunci când mama lui a început să lucreze la „atelierul armatei”, s-a trezit „prigonit și neputincios în fața sărăciei ce-i afecta familia de la o zi la alta, delivrand-o subzistenței demenajante, de nu cumva chiar vexațiunii desființătoare.

Înscris fiind la Școala de caritate din Kadikoy, i s-a făcut milă de frățiorul său care „nu știa ce să facă în această lume întoarsă pe dos”, înfățișându-se mai tot timpul intimidat și buimăcit, a fost educat în spirit nemțesc și, implicit, occidental, s-a pricopsit cu râie, s-a deprins să fie disciplinat, exigent față de sine și alții, să nu mai pună „întrebări stânjenitoare”, să nu-și piardă timpul degeaba, s-asculte și să execute o seamă de ordine imperioase.

Întorcându-se acasă (în 1918), a leșinat de foame, a suferit văzându-și fratele învăluit de „umbra morții”, a zărit primele aeroplane deasupra capitalei bombardate, sărăcite, babelizate, și-a văzut familia trecută de la traiul indecent la cel decent de pe urma iscusitelor broderii ale mamei, a prins gustul hoinărelii, a intrat ucenic la un frizer (Ali Bey), „bătrân și sadic”, de la care n-a întârziat să fugă cât de curând, dorind cu tot dinadinsul să-și recâștige libertatea și demnitatea la care ținea ca la ochii din cap.

Atunci când a beneficiat de o „oportunitate grozavă” a intrat (în 1919) la Școala Militară din Kuleli, unde a făcut cunoștință cu ploșnițele și păduchii, și-a urmat „calea grea spre maturitate”, a îndurat unele lecții mai plictisitoare ca pe o corvoadă insuportabilă, a învățat să se comporte soldățește, să trăiască mai degrabă într-o manieră spartană decât ateniană, să nu facă mofturi, să nu cârtească împotriva superiorilor, să se supună orbește oricărui comandant infatuat, să se roage intens, să-și ascundă repulsia, revolta, indignarea, nemulțumirea ori iritarea pricinuite de mizeriile curente.

În timpul adolescenței a cunoscut-o, fără a cuteza s-o prezinte familiei sale, pe Suna cu care mergea adeseori la cinematograful, se plimba prin cele mai frumoase locuri istanbulice. Transferat fiind la Școala Militară din Tokat, și-a continuat procesul de maturizare precipitată, s-a despărțit de fratele său, a călătorit pe mare, a circulat prin pustietatea ostilă, a fost „sufocat de un sentiment de frustrare”, a experimentat mirajul, a îndurat tot felul de lipsuri, s-a călit, formându-și calități precum: bărbăția, tenacitatea, rezistența, dibăcia, agilitatea, curajul.

După un an și ceva s-a întors la Istanbul, și-a revăzut familia dragă, și-a găsit iubita cu altul. În 1929 a fost primit la Colegiul Militar unde a mărșăluit „ca un robot”, a învățat pe rupte, mai mult de nevoie decât de voie, s-a antrenat în condiții extrem de dure pentru a deveni un infanterist competent.

În calitate de „proaspăt ofițer” al modernizatei armate turcești, și-a dat silința să-și îndeplinească toate sarcinile de serviciu, s-a perfecționat, s-a adaptat rigoriilor cazone. Transferându-se de la infanterie la Forțele Aeriene, s-a mutat la Eskisehir într-o casă nouă (în a cărei grădină se afla un gheizer, dar nu se găsea atât de necesara apă potabilă), și-a adus familia cât mai aproape de locul de muncă spre a o putea ajuta în orice situație și spre a-i ameliora modul de viață readus încetul cu încetul pe calea normalității, și-a măritat frumoasa soră cu un gentleman din Ankara. În 1937 i s-a îmbolnăvit grav mama ce n-a putut fi vindecată decât de Femeia Înțeleaptă, bună cunosătoare a unor mijloace terapeutice neconvenționale, magice.

În timpul celui de-al doilea război mondial, n-a ezitat să meargă pe câmpul de luptă, să participe la multe operațiuni de atac aerian. Aflat în permisie, și-a găsit mama internată într-un ospiciu psihiatric, halucinând, tratându-l „ca pe un străin” oarecare, blocându-i accesul în intimitatea puternic deteriorată, pregătindu-se să moară, pricinuinându-i una din cele mai dramatice amintiri dislocante, marcându-i profund felul de a fi, de a se comporta și de a se raporta celorlalți.